

**Љубодраг Димић, КУЛТУРНА ПОЛИТИКА У КРАЉЕВИНИ
ЈУГОСЛАВИЈИ 1918-1941,* Београд 1996**

Цијењени љубитељи књиге,

На Коларчеву универзитету у Београду 18. новембра 1997. године започела је научни живот књига “Културна политика Краљевине Југославије 1918-1941” у кругу еминентних научних радника и зналачке јавности. О њој тим поводом говорили су проф. др Андреј Митровић, проф. др Драгољуб Живојиновић, Светлана Велмар -Јанковић и сам аутор.

Промоција књиге вечерас, овдје, за нас представља додатну обавезу да учену јавност Црне Горе не ускратимо за стручну информацију о овој изузетној студији, окићеној већ на самом почетку наградом “Светозар Милетић” за публицистику у 1997. коју, у име вас и своје честитам аутору.

Поштоване колеге,

Привилегија је и част говорити о књизи, тротомној публикацији “Културна политика Краљевине Југославије 1918-1941” др Љубодрага Димића.

Зашто привилегија?

Трилогија која је предмет наше пажње и повод вечерашњег окупљања, научном озбиљношћу аутора, освојила је за историјску науку нови истраживачки простор- област културе. До научног ангажовања др Љубодрага Димића доцента на Филозофском факултету у Београду она је била изван истраживачког интересовања историографије. Значајна димензија културе, културна политика, чији смисао и садржина зависе “од природе друштвеног система, културних визија, политичких и

---

* Ријеч са промоције књиге у Подгорици, децембра 1997. године.

идеолошких циљева државне политике, културне традиције, историског наслеђа” била је предмет пажње и других научних и теоријских дисциплина чији су домети остајали на нивоу теоријских размишљања без уочавања многострукости процеса који је прате. Без чврстог ослоња на емпиријско тло такви радови нијесу могли да размакну границе сазнања о међузависности културе и политике и свим аспектима њихове друштвене условљености.

Отварање новог истраживачког простора у историјској науци др Љубодраг Димић је успјешно наговјестио прије десет година са својом првом књигом “Агитпроп- култура, агитпроповска фаза културне политике у Србији 1945-1952”. Та успјела научна студија, а затим и други научни радови на ову тему др Љубодрага Димића на нивоу чланака, представљају развојни пут аутора који га у научној јавности означавају као истраживача који је уочио и научно утемаљио (објаснио) значај ове димензије историјске прошлости. Књига о којој данас говоримо представља дјело које својим обимом и квалитетом заслужује да већ сада изрекнемо суд о трајној вриједности научног подухвата др Љубодраг Димића, односно о трајном запосиједању новог истраживачког простора од стране историјске науке. Привилегија је отуда што смо у прилици да о овако значајном дјелу за историјску науку пред научном и стручном јавношћу Црне Горе укажемо на неке њене вриједности.

Културна политика Краљевине Југославије је дјело од 1.617 страница чији је текст заснован искључиво на архивској документацији, похрањеној у Архиву Југославије, Архиву Србије, Архиву САНУ, Архиву Војноисторијског института. Први пут велики број докумената из фондова: Народне скупштине, Двора Краљевине Југославије, Државног савјета, Предсједништва, Централног пресбириоа, Министарства просвјете, Министарства унутрашњих послова, Министарства спољних послова, Југословенског учитељског удружења, те збиркама Геце Кона, Драгољуба Јовановића, Милана Стојадоновића, Јована Јовановића Пижона, Војислава Јовановића Маранбоа, затим заоставштине Александра Белића, Теодора Никића, Ивана Суботића и других, уз пет јединица објављене архивске грађе, 50 дневних, недјељних и мјесечних листова, часописа и билтена и близу 300 књига и брошура са око 100 чланака и расправанашао се у фокусу историчара, научника неисцрпне енергије, врсног znalца свог заната.

Изванредно хеуристички утемељена, тротомна студија Љубодрага Димића отвара много питања из прошлости Краљевине Југославије на

сасвим нов начин, а која су у најужој вези са потребама југословенске државе да свој простор примјери принципима модерних европских држава. Крајње одговорно покренута су питања која су најнепосредније извирала из културно-политичког, социјалног, економског, историјског тла Краљевине Југославије, а која су најуже била у вези са назначеним истраживачким циљем о њеној културној политици. Широком захватом у срж државног и духовног бића аутор је анализирао следећа питања: каква је географија те државе, каква је њена историјска и културна прошлост, какве су материјалне могућности, до ког степена је културна политика могла да овлада национално и културно хетерогеним просторима? Шта је то културна политика Краљевине Југославије, на који је начин била изграђена њена институционална основа, какав је њен идеолошки профил, какав је утицај на културну политику имало културно-историјско наслеђе, да ли је културна политика била у могућности да подстиче друштвену размјену, усмјерава и усклађује културни развој у неједнако развијеним друштвима и културним срединама, који су њени циљеви и задаци, какве су њене форме и методе рада, каква кадровска структура, какво је њено дејство према вјерским заједницама и националним мањинама, стваралачкој интелигенцији, просвјетним и културним радницима, научним установама, као и низ других питања која су готово у цјелини освјетљавала како домете културне политике тако и цјелину државног бића Краљевине Југославије?

Резултати до којих је дошао након осмогодишњег похода кроз архивске и друге изворе и њихово строго науци примјерено интерпретирање, аутор је изложио преко разуђене књиге која плијени пажњу читалаца у литератури и не само код нас тим више што за студију ове врсте није било узора. Текст је изложен у посебне три књиге, кроз седам глава и 68 подналова.

У првој књизи, у оквиру двије цјелине, аутор разматра југословенско друштво, његову социјално-економску основу, посједовну, производну и друштвену структуру, културу становања и живљења, материјалне могућности државе у сусрету са потребама државе да смири културно и политички хетерогено тло, затим године југословенске диктатуре када се и конкретно кроз законодавну активност уводи у унутрашњи живот политика интегралног југословенства, као и њене носиоце, прије свега државне органе, попут Министарског савјета, затим школу, културне институције, школство, народну одбрану итд. Слиједи странице о напуштању државног модела политике у култури кроз

национално преуређење земље и децентрализацију југословенске културне политике која је имала за последицу снажење националних култура југословенских народа.

Друга књига, кроз 27 подналова, готово у цјелини разматра просвјетну политику кроз анализу рада Главног просвјетног савјета, затим школске прилике које су слика једног друштва у бановинама Дравској, Савској, Приморској, Врбаској, Дринској, Дунавској, Моравској, Зетској и Вардарској, школску политику која је спровођена у народним, учитељским, средње грађанским и стручним школама. Ова књига има посебну вриједност и због тога што скреће пажњу на огроман раскорак између потреба државе да цивилизацијски и културно уздигне прилично запуштен културни простор и њених слабих материјалних могућности да адекватно утиче на цивилизацијски раст популације која се у највећој мјери (85%) налазила на селу, далеко од великих градских средишта.

Школе су требале да буду расадници и огњишта веће културе, центри у чијем раду је посебан акценат требао бити стављен на распростирање југословенске духовне свеобухватности. У овој књизи аутор аналитички разматра и питање опструирања културне политике од стране нарочито католичке цркве која је напоредо развијала сопствену културну концепцију кроз католичку акцију и католички покрет, да би на крају и отворено ступила у културни бој са државом која се звала Краљевина Југославије.

У трећој књизи, кроз 18 подналова, обрађена је спољнополитичка димензија културне политике са посебним дјеловима о страним културним утицајима и културним везама Краљевине Југославије са Енглеском, Мађарском, Румунијом, Француском, затим културни значај руске емиграције и словенске идеје. Посебно су анализирана питања у вези са културним животом националних мањина (њемачком, мађарском, румунском и албанском) и политика која је према њима вођена. Посљедње поглавље у овој књизи посвећено је ствараоцима и стваралаштву у сусрету са културном политиком Краљевине Југославије, као и институционалним формама њиховог умјетничког и идејног дјеловања.

Поред закључка ова трилогија садржи резиме на четири језика: француском, енглеском, њемачком и руском, списак коришћене литературе и архивских фондова и индекс личних имена.

Из укратко представљене структуре књиге, иако у најопштијим назнакама, може се закључити да у овом раду др Љубодраг Димић цјеловито освјетљава веома сложену проблематику кроз коју се виде изузетни напори и аутора и државе да смире историјску прошлост-аутора

у виду потпуне синтезе покренутих питања, а државе кроз настојање да прошлост коју је изњедрила претходна етапа у развоју југословенских народа преда “историјској успоми”.

Аутор је успио. Пред нама је драгоцјена синтеза о искушењима и заблудама културне политике југословенске државе о којој аутор пише:

“ Краљевину СХС (Југославију) одликовала је велика неуједначеност друштава која су се, након уједињења, нашла у оквиру њених граница. Земља ситних сељачких газдинстава, мале акумулације, нерационалне производње, национално хетерогена, биолошки истрошена у ратовима, верски затворена и конфесионално подвојена, оптерећена прошлосту, економски дезинтегрисана, политички поларизирана, културно запуштена, напросто је захтевала осмишљену стратегију развоја која би убрзала процесе друштвене интеграције. Битан део те опште стратегије развоја несумњиво је требало да чини и једна одређена и јасно формулисана културна политика. Културна политика је требало да помогне економску и омогући културну интеграцију нове државе, спречи удаљавање становништва и постојећих историјских области, политичко јединство учини могућим, допринесе да узајамност култура, које су по својој природи уједињавале простор Краљевине, добије пуни замах и постане израз културног бића и духа народа који су започињали заједнички живот. У средини коју је одликовала културна запуштеност и неравномерност, смисао културне политике била је да убрза културни напредак, помогне превазилажењу затечене културне заосталости, допринесе културном уједначавању југословенског друштва, прошири “духовни хоризонт” аутархичног села, подржи процесе модернизације, оживи угасле културне потребе, а традиционалне вредности сељачког друштва (76% становништва живи на селу) замени новим, мање обавезним и примеренијим новом времену”.

Књига је вишеструко значајна, она документовано показује са позиција историјске науке, на неумољивом тлу емпирије, улогу државе према култури, регулисање односа у културном животу и улогу њеног механизма да кроз југословенску идеју до 1929, затим преко југословенске идеологије од 1929. повеже крхко политичко тијело Краљевине Југославије по оним границама које су је чиниле културно и политички разнородном заједницом, односно наслеђем претходне етапе политичког организовања њених народа. Аутор је указао на узроке и посљедице културне и политичке раздробљености југословенског простора, обрадио судар старих и нових навика и обичаја, инерцију прошлости и потребу новог доба. Уочена је и

наглашена међузависност културно запушеног и оскудног тла у великом дијелу Краљевине Југославије и привредне структуре. Надаље, непогрешиво су анализирани процеси дезинтеграције, културне и политичке, преко унутрашњег преуређења Краљевине Југославије 1939. и показана немоћ државе да адекватно реагује на те процесе.

Проф. др Љубодраг Димић прати процесе у вези са културном политиком који су и многоструки и вишезначни. Ослоњен на чврсто тло емпирије, на самом почетку се разишао са “теоријском памећу” и предао науци готово цјеловит одговор на питање зашто није успјело уједињење југословенских народа 1918. које је изведено на основама рационалне филозофије и европског националног начела XIX вијека. Закључке је темељио на изворима првога реда, које је анализирао са узорном критичношћу и објективношћу. Његови су судови прецизни, мисао јасна, а обавијештеност о проблему потпуна.

Остаје ми да књигу препоручим ученој јавности као најактуелнију југословенску лектиру, да захвалим аутору на освјежењу које она нуди, и издавачу “Стубовима културе” што нам је, штампајући ово импозантно дјело, пружио књигу од трајне научне вриједности. Лично ми је било велико задовољство и част да барем једним малим дијелом покушам да овај значајни научни подухват који представља велики допринос југословенској и српској култури приближим читалачкој јавности Подгорице.

др Сенка Бабовић - Распојовић